

FEDERATIVNA ORGANIZACIJA JUGOSLAVIJE

PROGLAS INICIJATIVNOG ODBORA ZAVNOH-a I VIJEĆNIKA AVNOJ-a IZ HRVATSKE, HRVATSKOM I SRPSKOM NARODU!

17. marta 1943.

... Zadaci Inicijativnog Odbora jesu:

1. da u što kraće vrijeme obavi sve radove za konstituiranje ZAVNOH-a;

2. da još čvršće poveže oslobođene i neoslobođene krajeve Hrvatske i mobilizira sve narodne snage — bez obzira na vjerske, nacionalne i stranačke razlike — u borbu za konačno istjerivanje njemačkih i italijanskih fašističkih okupatora iz Hrvatske, za uništenje njihovih domaćih plaćenika Pavelićevih ustaša i četnika Draže Mihailovića;

3. da pojača borbu protiv onih podmuklih nastojanja agenata izdajničke jugoslovenske „vlade“ u Londonu i izdajničkog vodstva HSS-a, koji — u interesu uspostave stare protunarodne, reakcionarne vladavine i vladavine nacionalnog ugnjetavanja — nastoje kočiti razvitak narodnooslobodilačke borbe i razbijati jedinstvo naših naroda;

4. da preuzme rukovođenje svim poslovima narodne vlasti u Hrvatskoj...

Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske, Zbornik dokumenata 1943, Zagreb, 1964, (u daljem tekstu: ZAVNOH, Zbornik dokumenata), 72—76.

REZOLUCIJA PRVOG ZASJEDANJA ZAVNOH-a

14. juna 1943.

Na temelju svih ovih utvrđenih činjenica, predstavnici hrvatskog naroda, predstavnici Srba u Hrvatskoj kao i predstavnici narodnih manjina Hrvatske donose jednoglasno.

ove zaključke:

... U tu svrhu predstavnici hrvatskog i srpskog naroda, kao i predstavnici nacionalnih manjina Hrvatske, koji sudjeluju u narodno-oslobodilačkoj borbi, a koji su svoju ljubav prema narodnoj slobodi dokazali i u najtežim momentima života našeg naroda, te kao takovi priznati od naroda, konstituiraju se današnjim danom u Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske,

10. Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) je najviše političko tijelo narodnooslobodilačke borbe u Hrvatskoj. Ono je izraz neslomljive volje hrvatskog i srpskog naroda, da ostvari svoje vjekovne težnje za slobodom i samostalnošću, ono je izraz borbenog jedinstva hrvatskog i srpskog naroda u Hrvatskoj i čvrste odluke naših naroda, da vode nemilosrdni i bespoštedni narodno-oslobodilački rat do konačne pobjede nad fašističkim okupatorima, njihovim slugama Pavelićevim ustašama i četnicima Draže Mihailovića, te

okupatorovim pomagačima: agentima izbjegličke „vlade“ i izdajničkog vodstva HSS.

11. ZAVNOH je sastavljen od predstavnika hrvatskog i srpskog naroda, te nacionalnih manjina u Hrvatskoj, bez obzira na njihovu političku i vjersku pripadnost. Zato su se u ZAVNOH-u okupili i pristaše bivše Hrvatske seljačke stranke, Samostalne demokratske stranke, Komunističke partije, predstavnici narodnih udruženja kao „Seljačke sloge“, „Seljačkog kola“, „Gospodarske sloge“, sindikata i t.d., koji bez obzira na sve razlike stoje nepokolebljivo na stanovištu borbe protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu i pomagača. . ,

15. Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske zaklinje se pred hrvatskim i srpskim narodom, da će sve svoje snage usmjeriti za što skorije postignuće onog uzvišenog cilja, za koji su naši narodi podnijeli neviđene žrtve — za oslobođenje Hrvatske i punu i istinsku demokratsku slobodu i ravnopravnost hrvatskog i srpskog naroda...

Isto, 215—223.

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA VOJVODINU
CENTRALNOM KOMITETU KPJ O OBNOVI POKRAJINSKOG
KOMITETA I RAZGRANIČENJU IZMEĐU
HRVATSKE I VOJVODINE

27. juna 1943.

1) CK KPH i ZAVNOH u nekim svojim publikacijama govore o Sremu kao pokrajini Hrvatske. Mi smatramo da je ovo pogrešno. Srem je sastavni deo Vojvodine i u našoj propagandi za autnomiju Vojvodine naša Partija je uvek to isticala. Nacionalni sastav Srema je takav da on po našem mišljenju, ne može ući u sastav Hrvatske. Velika većina ovdašnjeg naroda je za to da živi u zajednici sa narodima Bačke i Baranje i Banata..¹

Pokrajinski komitet KPJ za Vojvodinu 1941—1945, (priredila: Lj. Vasilić), Novi Sad — Sremski Karlovci, 1977, 164.

PROGLAS POKRAJINSKOG NARODNOOSLOBODILAČKOG
ODBORA ZA VOJVODINU I GLAVNOG ŠTABA
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA
VOJVODINE SVIM NARODIMA VOJVODINE

22. avgusta 1943.

Rodoljubivi narode Vojvodine!

Baš sad kad neprijatelji naših naroda, neprijatelji svih naroda, već posreću pod naletom udruženih naroda i pod svojim sopstvenim zlo-

¹ CK KPJ avgusta 1942. smatra da treba obnoviti Pokrajinski komitet za Vojvodinu i centralizovati partijski rad za celu pokrajinu, čemu ne protivreći obaveza da Okružni komitet KPJ za Srem usaglašava svoj rad sa Povjereništvom CK KP Hrvatske za Slavoniju, a Pokrajinsko povereništvo KPJ za Banat s Pokrajinskim komitetom KPJ za Srbiju. Bez obzira na ove ratne potrebe, CK KPJ je kao i Pokrajinski komitet KPJ za Vojvodinu, imao u vidu obnovu celine Vojvodine sa Sremom, čime je bio određen i njen teritorijalni okvir u budućnosti, mada pitanje nije državnopravno rešeno zbog osetljivih političkih i međunarodnih okolnosti.

činima, mi morano pojačanom snagom udariti po zajedničkom, opštem neprijatelju. Svaki propušteni udarac danas znači produženje života zločinaca koje je čovečanstvo osudilo na smrt. A svaki udarac koji pogada — znači korak bliže oslobođenju. . .

Učinimo sve da se te pobeđe još više razmahnu, da se ti uspesi još više učvrste, da se borba u pojedinim pokrajinama slije u reku opšte-narodne borbe, kojoj niko i ništa ne može odoleti! Vojvodino, doprinesi toj borbi svoj deo! Ne daj okupatoru prolaz preko našeg tla! Ne daj sinove i kćeri okupatoru! Ne daj mu žiio! Neka pogani osvajači, gladni naše zemlje, dobiju svoj „životni prostor" ispod naše svete zemlje! I naša zemlja biće slobodna!...

J. Popov, *Glavni NOO Vojvodine 1943—1945*, Novi Sad — S. Karlovci, 1977, 3—6.

OBJAVA O ZASEDANJU ZBORA PREDSTAVNIKA SLOVENSKEG NARODA

7. oktobra 1943.

Od prvoga do tretjega oktobra 1943. je zasedal I. Zbog odposlanec slovenskega naroda, demokratično in svobodno izvoljen med 20. in 25. septembrom. Na Zboru je bilo prisotnih 572 izvoljenih odposlanec. Zbora so se udeležili delegacija AVNOJ-a s predsednikom AVNOJ-a dr. Ivom Ribarjem, delegacija Vrhovnega štaba NOV in POJ, major Jones kot predstavnik britanske imperialne vojske, delegacija CK KPJ, delegacija ZAVNOH-a, delegacija Glavnega štaba INOV i POH in delegacija Glavnega štaba NOV i PO Slovenije. Dalje so na Zboru prisivovala delegacije AFŽ. ZSM in osvobodilnih organizacij iz vseh osvobojenih in neosvobojenih slovenskih pokrajin. Vseh udeležencev je bilo na zboru 650. . .

Na temelju svojega sklepa o predstavnštvu in vodstvu slovenske narodno-osvobodilne borbe in začasnili organih ljudske oblasti slovenskega naroda v voinem razdobju je Zbor odposlanec izvolil stovjajestčlanski Plenum Osvobodilne fronte slovenskega naroda kot vodstvo Osvobodilne fronte in vrhovni organ ljudske oblasti slovenskega naroda (Slovenski Narodni osvobodilni odbor), Izvršni odbor Osvobodilne fronte kot izvršni organ Plenuma in Osvobodilne fronte, odnosno kot predjedstvo Slovenskega Narodnega izvoljenimi so preizkušeni borci iz narodno-osvobodilnega gibanja, predstavniki vojske, predstavniki slovenskih ljudskih množic, slovenske kulture in vseh piasti slovenskega naroda.

Zbor odposlanec slovenskega naroda je zgodovinskega promena, njegov pomen je v naslednjem: "

1. Zbor odposlanec slovenskega naroda je v slovenski narodni zgo-
lovinini prvi demokratično izvoljeni, iz ljudskih predstavnikov obstoječi
bor.

2. Demokratično izvoljeni odposlaneci slovenskega naroda so izrek-
i enodušno voljo slovenskega naroda, da prenese vse napore in žrtve
' borbi za svojo osvoboditev in združitev, za novo, demokratično in
nočno Jugoslavijo ter za srečno bodočnost slovenskih ljudskih množic.

3. Demokratično, svobodno izvoljeni odposlaneci so zahtevali neiz-
>rosno borbo proti okupatorju do končene zmage naše pravične stvari.

4. Slovenski narod je preko svojih odposlancev na Zboru enodušno obsodil plavo in belo gardo ter zahteval, da ju slovenska narodna oblast neusmiljeno iztrebi.

5. Zbor odposlancev je izrekel pripravljenost slovenskih narodnih množic, da z vsemi silami podpro naso Narodno-osvobodilno vojsko.

6. Zbor odposlancev je izrazil globoko ljubezen, ki jo gojijo slovenske narodne množice do vrhovnega komandanta naše vojske i voditelja južnoslovanskih narodov — tovariša Tita.

7. Zbor odposlancev se je enodušno in z velikanskim navdušenjem izreke! za novo, demokratično, na narodni enakopravnosti zgrajeno Jugoslavije.

8. Zbor odposlancev je izglasoval soglasno zaupnico in priznanje Izvršnemu odboru Osvobodilne fronte.

Preko Zbora odposlancev slovenskega naroda je demokratično in svobodno izpregovoril vaš naš trpeči, toda neuklonjivi in borbeni slovenski narod. Sklepi demokratično in svobodno izvoljenega Zbora odposlancev slovenskega naroda so postali obvezni za slehernega Slovenca.

Smrt fašizmu — svobodo narodu!

L. Geršković, *Dokumenti*, 148—9

ODLUKA ZAVNOH-a O PRIKLJUČENJU ISTRE, RIJEKE, ZADRA I OSTALIH OD ITALIJE OKUPIRANIH KRAJEVA HRVATSKOJ

20. septembra 1943.

Narod Istre, Hrv. Primorja, Dalmacije i svih Jadranskih otoka, u zajednici s junačkom Narodno Oslobodilačkom Vojskom Hrvatske, oslobodio je svoje krajeve ispod jarma talijanskih tlačitelja. Vlast u tim krajevima prešla je u ruke Narodno Oslobodilačkih Odbora — jedinih organa demokratske narodne vlasti, koju naš narod priznaje.

Na osnovu tih činjenica, kao i na osnovu načela o samoodređenju naroda, što su ga proklamirali naši veliki saveznici Sovjetski Savez, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države, Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske donijelo je slijedeće zaključke:

1. Proglašuju se ništetnim svi ugovori, paktovi i konvencije, koje su razne velikosrpske vlade sklopile s Italijom, a kojima su hrvatski krajevi Istra, Rijeka, Zadar, Lošinj, Cres, Lastovo i ostali Kvarnerski otoci predani Italiji;

2. Proglašuju se ništetnim svi ugovori, paktovi i konvencije, sklopljene između izdajnika hrvatskog naroda Pavelića i talijanske vlade, kojima su dijelovi Gorskog Kotara, Hrvatskog Primorja, Dalmacije i Dalmatinski otoci predam Italiji;

3. Svi spomenuti hrvatski krajevi, tj. Istra, Rijeka, Zadar, anektirani dijelovi Hrvatskog Primorja, Gorskog Kotara, Dalmacije i svi Jadranski otoci (uključivši ovamo i Lastovo i Cres, Lošinj i druge), priključuju se matici zemlji — Hrvatskoj, a preko nje novoj demokratskoj bratskoj zajednici naroda Jugoslaviji, za koju se naši narodi bore;

4. Talijanskoj nacionalnoj manjini, koja obitava u ovim krajevima, zajamčuje se autonomija;

5. O gornjoj odluci obavještavaju se vlade savezničkih zemalja: Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, Velike Britanije, Sjedinjenih Američkih Država, kao i čitava svjetska javnost. .. ZAVNOH, Zbornik dokumenata, 397.

PROGLAS PRIVREMENOG POKRAJINSKOG IZVRŠNOG
NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA ISTRE
POVODOM PRIKLJUČENJA ISTRE HRVATSKOJ

26. septembra 1943.

Istarski narode

Predstavnici uskrse Istre okupljeni prvi puta poslije 25 godišnjeg robovanja u slobodnom Pazinu izražavajući volju istarskog naroda, odujaju počast svim borcima palim za slobodu Istre i zahvaljuju N.O.V. Hrvatske na ukazanoj pomoći.

S oduševlj(enj)em pozdravljaju povjestni čin od 13 rujna 1943 o odcjepljenju Istre od Italije i prisajedinjenju majci Hrvatskoj i Jugoslaviji.

Jednodušno donose slijedeće zaključke:

1. Ukidaju se svi oni talijanski fašistički zakoni, koji su bilo politički bilo socijalno ekonomski imali za cilj odnarodnjivanje i upropaštenje našeg naroda.

2. Svi oni Talijani koji su poslije 1918 godine doselili u Istru u svrhu odnarođivanja i izrabljivanja našeg naroda biti će vraćeni u Italju. O pojedinim slučajevima odlučivati će za to posebna komisija.

3. Talijanska manjina u Istri uživati će sva nacionalna prava (slobodu jezika, škole, štampe i slobodu kulturnog razvića).

4. Sva nasilno potalijančena prezimena, imena mjesta, sela, ulica i uopće svi prisilno potalijančeni nazivi i nadpisi zamjenjuju se starim hrvatskim imenima.

5. Jezik u crkvama bit će hrvatski, a talijanskoj se manjini priznaje pravo upotrebe svog jezika.

6. Otvaranju hrvatskih škola pristupit će se u najskorije vrijeme.

7. Pozivaju se svi Istrani da se odazovu mobilizaciji u N.O.V. i da odmah pristupe prikupljanju pomoći za našu narodnu vojsku.

8. Z.A.V N.O.H. je raspisao zajam za pomoć postradalima u narodnooslobodilačkoj borbi. Pozivaju se svi Istrani da svaki prema svojoj mogućnosti upiše zajam narodnog oslobođenja.

:sto, 398.

REZOLUCIJA DRUGOG ZASJEDANJA ZAVNOH-a

14. oktobra 1943.

... U ime hrvatskog naroda, u ime svih Srba u Hrvatskoj i nacionalnih manjina Hrvatske, ponovno ističemo, da izbjeglička vlada, ma kakva ona bila, ili „činovnička" ili „privremena" ili ma kakva druga, nema nikakvog prava da govori u ime našeg naroda.

6. Isto tako ponovno podvlačimo, da izdajnik Pavelić nema nikakvog prava da govori u ime hrvatskog naroda. Ovo je izvršio najprljaviju izdaju i najogavnije zločine nad srpskim i hrvatskim narodom. Pobivši na stotine hiljada Srba i Hrvata i stavivši se u službu tuđinca,

ovaj zlikovac je pokušao od Hrvatske stvoriti instrument fašističke politike na Balkanu. No hrvatski je narod, u zajedničkoj borbi sa srpskim narodom, razbio te paklene planove i od Hrvatske stvorio poprište oružanog narodnog ustanka protiv fašizma. Time je hrvatski narod ujedno razbio klevete četničkih razbojnika, koji su pokušavali identificirati slobodoljubivi hrvatski narod s Pavelićevim ustaškim zlotvorima.

7. Hrvatski i srpski narod u Hrvatskoj su u toku herojske dvogodišnje borbe u krvi i ognju izgradili svoje jedino istinsko političko predstavništvo, Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske, koje jedino priznaje i kojemu daje puno svoje povjerenje. U ime hrvatskog i srpskog naroda ovlašteni su da govore jedino nacionalna predstavništva, odnosno nacionalna vijeća na čelu s Antifašističkim Vijećem Narodnog Oslobođenja Jugoslavije.. .

8. Hrvatski i srpski narod, u zajednici s ostalim narodima Jugoslavije, bore se za novu demokratsku Jugoslaviju, slobodnih i ravnopravnih naroda, u kojoj će — na bazi samoodređenja biti izgrađena slobodna i demokratska Hrvatska. Srbi u Hrvatskoj dali su dosadašnjim borbama neviđene žrtve i dokaze o svojoj velikoj ljubavi prema zajedničkoj domovini, pa kao što su se zajedno s Hrvatima borili protiv zajedničkog neprijatelja, tako će zajedno uživati i plodove pobjede i slobode. Nema, ne smije i neće biti Hrvatske, u kojoj Srbima ne bi bila zajamčena puna ravnopravnost i jednakost. Ova nova zajednica slovenskih naroda na Jugu — nova demokratska Jugoslavija — stvara se odozdo u zajedničkoj borbi svih njezinih naroda, a ne nametanjem protunarodnih režima odozgo, od strane onih, koji s narodom nemaju veze. To je najbolje jamstvo, da će naši narodi živjeti u istinskom bratstvu, jednakosti i slobodi. U ovoj zajednici naroda Jugoslavije ostvarit će se i vjekovne socijalne težnje radništva i seljaštva...

Isto, 478—481.

REZOLUCIJA PRVE OBLASNE KONERENCIJE NOO-a BOSANSKE KRAJINE

12. oktobra 1943.

1) Kao organi narodno-oslobodilačkog pokreta, svi naši narodno-oslobodilački odbori treba da još više pojačaju svoj rad na pokretanju čitavog našeg naroda u ovu svetu oslobodilačku borbu;

2) Da narodno-oslobodilački odbori budu još vatreniji nosioci i stvaraoci širokog borbenog jedinstva Srba, Hrvata i Muslimana Krajine. Jedinstvo našeg naroda najbolje je oružje protivu udruženih narodnih neprijatelja i najbolja garancija naše sretnije sutrašnjice;

3) Da naši narodno-oslobodilački odbori ulože sve svoje sile za organizovanje svestrane pomoći našoj narodno-oslobodilačkoj vojsci;

4) Da putem zborova, konferencija, putem jačanja i širenja naše štampe stalno podižu političku svest i budnost našega naroda, da ga pravovremeno obaveštavaju o svim događajima u svetu i kod nas, da raskrinkavaju podmuklu politiku okupatora, ustaša, četnika Draže Mihailovića i izdajničkog dela vodstva HSS, kako bi naš narod prema svim tim događajima zauzeo pravilan stav;

5) Da naši NOO uprave svoj rad na neoslobođene delove naše Krajine, da se jače povežu sa postojećim narodno-oslobodilačkim odborima

«&Q

u neoslobođenim selima i gradovima, a tamo gde ovi ne postoje da pomognu njihovo stvaranje;

6) Da organizuju pomoć u ishrani, stanovanju i teglećoj stoci našoj braći u postradalim krajevima, kao i porodicama naših boraca;

7) Da se svestrano založe za očuvanje narodnog zdravlja, suzbijanje epidemije tifusa i ostalih zaraznih bolesti, koje neprijatelj namerno ubacuje u naše redove. Da organizuju po selima ambulante i bolnice i da učvršćavanjem i stvaranjem novih zdravstvenih sekcija podižu higijensku svest našeg naroda. Taj posao je veoma ozbiljan, ako se ima na umu da je zdravlje našeg naroda i vojske važan uslov naše borbe i naše pobeде;

8) Narodno-oslobodilački odbori trebaju da organizuju narodnu prosvetu otvaranjem narodnih škola za decu, analfabetskih tečajeva, angažujući na tome poslu naše učitelje, profesore i druge kulturne radnike;

9) Da u čitavom svom radu razviju najširu saradnju sa svim rodoljubivim organizacijama žena i omladine i da tako pokrenu sve narodne snage na svim pitanjima našeg narodnog pokreta;

10) Da uklone sve postojeće nedostatke, da nagoveste rat svakoj nemarnosti, krutom odnosu prema narodu i svemu onome što smeta našoj brznoj pobeđi...

L. Geršković, *Dokumenti*, 138—141.

МАНИФЕСТ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ МАКЕДОНИЈЕ

Октобра 1943.

Македонски народе! Македонци и Македонки! Браќа и сестри на нашат поробена ама никогаш непокорена татковина! Октомври 1943 ...

Ние требе бездруш да ги испадиме сите предатели на македонскиот народ, се едно да ли се они во служба на Хитлера, на големоболгарската, или големосрпската хегемонистичка реакција. И ние ќе го создадеме полното единство на македонскиот народ, почнувајќи от комунистите, па се до старите илинденски борци, во борбата за една нова, слободна и народна Македонија...

Денес сите балкански народи са едно во борбата за создавање т еден братски, федеративен сојуз на балканските народи, на базата т полна национална равноправнос и признавање на правата за самоопределение на народите. Никога до сега, македонски народе, не си имал голку убаво положение и толку многу сојузници, за да ти се исполни твојот вековен идеал — соединение на Македонија. Затоа треба сите да се собереме околу нашето народно-ослободително движение, без разлика да ли некој во миналото се секавал како болгарофил, гркоман или србоман. Затоа треба да создадеме заедно фронт со сите балкански народи во борба против фашиските окупатори и против секој империјализам на Балканот.

Браќа и сестри Албанци и Албанки!

Германските фашисти окупатори и нијните слуги на големоалбанските фашисти и хегемонисти се мачат да бутнат во братоубиство-

на врска војна. Они уште от сега го поставуат прашањето за утрешни граници, само за да можат да го разбијат единството меѓу македонскиот и албанскиот народ, кое е создадено во тешките борби против окупаторот и кое е главна пречка наново да се врати фашискиот ропски јарем. Уште от сега создават ајдушки, качачки банди, за да ги обират сите наша села, без да гледат да ли се тоа македонски или албански, со цел да го разбијат нашиот тил ...

Браќа Турци и Власи!

И вас сакајат подлите германски окупатори да ве бутнат во браќуубиствена војна. И от вас сакајат да направат покорни фашистички робои. Вашата судбина тесно е врзана со судбина на македонскиот народ. Придружете се на нашата борба и земете учество во нашата нова народно-ослободителна власт ...

Да е живо единството и братството на народите на Југославија со сите балкански народи!

Да е жива слободна Македонија! ...

Зборник на документи од Антифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија, Скопје, 1964, 68—74.

REZOLUCIJA OSNIVAČKE SKUPŠTINE ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA CRNE GORE I BOKE

15—16. novembra 1943.

2) — Skupština utvrđuje da je Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije jedini pravi politički predstavnik svih naroda Jugoslavije, jedino istinski narodno političko vodstvo Jugoslavije u svim pitanjima međunarodnog i unutrašnjeg života.

Istovremeno najodlučnije izjavljujemo da jugoslovenska izbjeglička vlada nema nikakvog prava da ma u kom obliku zastupa ili predstavlja crnogorski narod i narod Boke, jer je svojim izdajničkim radom i zločinima izvršenim nad našim narodom i ostalim narodima Jugoslavije, preko svoga ministra-zločinca Mihailovića, izgubila svako povjerenje i prezrena od čitavog naroda. Takvoj vladi, koja je preko svog ministra-izdajnika sarađivala sa fašističkim okupatorima, i vodila u zemlji rat protivu naroda i njegove slobode, nema povratka u zemlju. ...

8) — U Zemaljskom antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Crne Gore i Boke okupljeni su pretstavnici naroda iz svih krajeva bez obzira na vjeiu, političku pripadnost i socijalni položaj, svi oni koji su se na djelu pokazali vjerni i odani narodu, koji su izdržali sva iskušenja teške borbe za narodno oslobođenje. Zemaljsko vijeće i iz njegove sredine izabrani Izvršni odbor stajaće na čelu narodno-oslobodilačke borbe, kao najviše političko tijelo i predstavništvo crnogorskog naroda i naroda Boke.

9) — Osnovni zadatak Zemaljskog vijeća je jačanje i sjedinjavanje svih napora crnogorskog naroda i naroda Boke za izvojevanje konačnog oslobođenja i stvaranje svih uslova za punu slobodu našega naroda u zajednici sa svim ostalim narodima Jugoslavije. Zemaljsko vijeće trudiće se da još više razvije, učvrsti i ojača jedinstvo pozadine i

fronta, da se naša vojska dostojno snabdjeva, da se razvije i učvrsti narodna vlast, da se osigura lična i imovna bezbjednost, da se podigne •prosvjetni, kulturni i socijalni i zdravstveni nivo naroda. Ukratko Vijeće će uložiti sve napore da organizuje pozadinu tako kako će najbolje poslužiti konačnoj pobjedi naše pravedne stvari.

10) — Zemaljsko vijeće izabraće iz svoje sredine Izvršni odbor s pretsjednikom i 3 potpretsjednika a Skupština će sa svog zasjedanja uputiti proglas narodu Crne Gore i Boke. . .

ZAVNO Crne Gore i Boke (priređio: Z. Lakić), Titograd, 1963.

REZOLUCIJA O ORGANIZACIJI ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA SANDŽAKA

Novembra 1943.

1. — Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Sandžaka, oslanjajući se na narodnooslobodilačke odbore, kao i na sve masovne antifašističke narodne organizacije ima za zadatak da do krajnjih mogućnosti ujedini sve napore svih rodoljubivih antifašističkih snaga Sandžaka Srba i muslimana, bez razlike na političku i društvenu pripadnost, u cilju protjerivanja okupatora i uništenja domaćih izdajnika, stvarajući zajedno sa svim narodima Jugoslavije temelje slobodne narodne federativne demokratske Jugoslavije.

2. — Skupština bira osam vijećnika i osam zamjenika za Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije, tj. za svaki srez po jednog vijećnika i jednog zamjenika.

3. — Skupština bira 62 vijećnika u Zemaljsko vijeće narodnog oslobođenja Sandžaka, i to: po 14 srezovi pljevaljski i bjelopoljski, po 12 srez mileševski, po 11 srezovi: pribojski i novovaroški.

4. — Zemaljsko vijeće bira iz svoje sredine pretsjednika, tri potpretsjednika i Izvršni odbor od 7 članova za vođenje redovnih poslova.

5. — Pretsjedništvo Zemaljskog vijeća rukovodi, vijećem, saziva njihove sjednice, pretsjedava njima i koordinira rad.

6. — Za vođenje redovnih poslova, neophodnih za izvršenje zadatka narodno-oslobodilačke borbe, Izvršni odbor podijeliće se na odsjeke; svakom odsjeku stajaće na čelu jedan član Izvršnog odbora.

7. — Izvršni odbor radi po odlukama i uputstvima plenarnih sjedinica Vijeća, kojemu odgovara za svoj rad, te mu podnosi izvještaj o svom radu, kao i svoje odluke na naknadno odobrenje.

8. — Po pitanjima koja se tiču zajedničkih interesa svih naroda fugalavije, Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Sandžaka donosiće odluke u saglasnosti sa odlukama Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

9. — Izvršni odbor pretresa na svojim sjednicama poslove pojedinih odsieka koji sprovode njegove odluke.

Ovlašćuje se Izvršni odbor da naknadno pripremi izbore za vijećnike za srezove sjenički i štavički po 10 i deževski 12 članova. Takođe ia pripremi izborni red po kome će narod Sandžaka, čim za to budu)stvoreni potrebni uslovi, birati na slobodnim demokratskim izborima

članove Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Sandžaka.²

L. Geršković, *Dokumenti*, 179—180.

REZOLUCIJA ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA BOSNE I HERCEGOVINE

26—27. novembra 1943.

... Na svojoj prvoj konferenciji, održanoj 26 i 27 novembra 1943. god. vijećnici Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine, razmatrajući pitanje vanjske i unutarnje politike, donose ove zaključke:

4) Narodi Bosne i Hercegovine stvaraju u zajednici sa ostalim narodima Jugoslavije novu demokratsku federativnu Jugoslaviju slobodnih i ravnopravnih naroda, u kojoj će biti zajamčena puna ravnopravnost svim njenim narodima. Narodi Bosne i Hercegovine, u zajednici sa drugim narodima Jugoslavije, zajedničkim naporima kroz oružanu borbu za slobodu i nezavisnost izvojevali su pravo da urede svoju zemlju onako kako to najviše odgovara volji i interesima i njih. samih i svih naroda Jugoslavije.

Narod Bosne i Hercegovine danas pretstavlja jedno Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja za Bosnu i Hercegovinu i Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije, koje oličava bratstvo naših naroda i njihovu nepokolebivu volju da izgrade ravnopravnu demokratsku federativnu Jugoslaviju, može pretstavljati danas u zemlji i pred inostranstvom jedino AVNOJ i vlast koja iz njega proizlazi.

Narodi Bosne i Hercegovine vijekovima su živjeli zajedno međusobno izmiješani i povezani zajedničkim interesima. Vijekovima je tuđin unosio sukobe i mržnju. Tu politiku mržnje i netrpeljivosti nastavile su u bivšoj Jugoslaviji sve protivnarodne partije. U plamenu narodno oslobodilačke borbe brišu se tragovi zlosrećne prošlosti i stvara se nerazrušivo bratstvo naroda Bosne i Hercegovine koji više neće dozvoliti da njihova domovina bude predmet borbe velikosrpske, velikohrvatske i muslimanske reakcije oko podjele vlasti.

5) Danas narodi Bosne i Hercegovine kroz svoje jedino političko predstavništvo, Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine, hoće da njihova zemlja, koja nije ni srpska, ni hrvatska, ni muslimanska nego i srpska i muslimanska i hrvatska, bude

² Tačka 5 Rezolucije o osnivanju ZAVNO Sandžaka predviđa da samo Jugoslavija, uređena na demokratskoj federativnoj osnovi, može da ujedini narode u trajnu državnu zajednicu u kojoj će i Sandžak „zauzeti ravnopravno mjesto među ostalim pokrajinama Jugoslavije“. Iz ove formulacije neki pisci izvlače zaključak da je položaj Sandžaka izjednačavan sa položajem ostalih zemaljskih veća i pokrajina. Uvažavajući pomenute elemente neodređenosti, koji su i te kako mogli da utiču na rad organa vlasti u Sandžaku, ipak se ni u jednom usvojenom dokumentu organa narodnooslobodilačkog pokreta — koji nam je do danas poznat — Sandžak decidirano ne označava kao trajni oblik nove državne organizacije u stvaranju. Najskloniji smo da tvrdimo da je obrazovanje ZAVNO Sandžaka bilo izazvano potrebama rata da se u jednoj oblasti sa mešovitim stanovništvom stvori zemaljsko antifašističko veće kao „narodni predstavnik i politički rukovodilac narodnooslobodilačke borbe u Sandžaku“.

slobodna i zbratimljena Bosna i Hercegovina, u kojoj će biti osigurana puna ravnopravnost i jednakost svih Srba, Muslimana i Hrvata. Narodi Bosne i Hercegovine učestvovali će ravnopravno sa ostalim našim narodima u izgradnji narodne demokratske federativne Jugoslavije..³ Isto, 163—167.

³ Sredinom novembra 1943. bilo je mišljenja u rukovodstvu narodnooslobodilačkog pokreta da se Bosna i Hercegovina u jugoslovenskoj federaciji kao nacionalnoj, organizuje kao autonomna, a ne kao federalna jedinica. Prelazni stav da se Bosna i Hercegovina neposredno poveže sa Savezom bio je već korak bliže ka rešenju da Bosna i Hercegovina postane šesta federalna jedinica. Takvo rešenje obezbedilo bi BiH status blzak ostalim federalnim jedinicama sa nešto manjim pravom. Nadvladala je ipak misao da BiH postane federalna jedinica, ravnopravna sa ostalima, tim pre što je bila istorijski formirana geografsko-ekonomska celina sa specifičnom političkom problematikom, kao što je to naknadno isticao Rodoljub Čolaković.

Muslimani se do 1971. ne tretiraju kao nacija. Iz Nacrta zakona o državnom grbu izrađenom posle drugog zasedanja AVNOJ-a pet buktinja simbolizuju pet nacija jugoslovenske federacije. U proglašima rukovodstva narodnooslobodilačkog pokreta obraćaju se i Muslimanima.